

Mednarodno združenje za moralno teologijo in socialno etiko:

39. strokovni kongres Krščanska etika živali

Briksen, 8.–11. 9. 2019

Okrog osemdeset moralnih teologov in socialnih etikov pretežno iz nemško govorečega področja se je od 8. do 11. septembra 2019 zbralo na 39. strokovnem kongresu v Briksnu, ki je bil posvečen živalski etiki s krščanskega zornega kota. Predsedujoči združenju, južnotirolski moralni teolog Martin Lintner, je vodil srečanje z veliko zavzetostjo in osebno angažiranostjo za okrepitev etične zavesti med kristjani glede njihovega odnosa do živali. V preteklem letu je izdal obširno monografijo o tej temi, ki bo v kratkem izšla tudi v slovenskem prevodu. Etika živali v zgodovini krščanske teologije ni igrala pomembne vloge. Na porast splošnega zanimanja v družbi za odnos do živali se teologija danes odziva na dva načina: del teologov in teologinj kritično gleda na dosedanjo zgodovino in vidi v živalih od Boga ustvarjena bitja, ki imajo svojo lastno vrednost in dostojanstvo, zato mora človek spremeniti svoj odnos do živali, drugi pa so kritični nasproti sodobni pozornosti do živali, saj naj bi ogrožala biblični pogled na posebno mesto človeka v stvarstvu. S prevelikim poudarjanje pravic živali naj bi namreč izgubili samo jedro teologije, ki poudarja, da je samo človek ustvarjen po božji podobi. Vsi predavatelji in velika večina udeležencev na kongresu v Briksnu so bili bliže prvi skupini, ki se zaveda, da je nujno treba na novo premisliti odnos med človekom in živalmi, človekovo spoštovanje živali in njihovega dobrega in človekovo odgovornost za živali, ki jo ima pred Stvarnikom.

V uvodnem predavanju je biolog Kurt Kotrschal predstavil najnovejša dognanja glede vedénja živali, ki v marsičem znižujejo predstave o posebnosti človeka. Za veliko reči, ki smo jih pripisovali izključno človeku, danes vemo, da so v neki določeni meri navzoče tudi v živalih. To velja tudi za področje mentalnih sposobnosti. Kotrschal je bil kritičen do Descartesa in novoveške filozofije, ki je zaradi mehaničnega pogleda na resničnost ugotovila, da živali nimajo duše in da so zato podobne strojem. Na podlagi opazovanja živalskega vedenja lahko sklepamo, da imajo tudi živali neko določeno mero zavesti, sposobne so učenja, povezovanja v skupine ... Više razvite živali imajo možnost nadzora svojega vedenja, sposobne so mentalnih predstav in kognitivnih procesov, imajo možnost spominjanja in čustvovanja. Na podlagi opazovanja vedenja živali lahko jasno sklenemo, da obstaja kontinuiteta med živalmi in človekom na različnih ravneh.

Filozof Markus Wild je v svojem predavanju skušal odgovoriti na temeljno vprašanje, ali ljudje sploh lahko karkoli vemo o notranjem življenju živali. Argumentirano je pokazal, da lahko tudi živalim pripišemo neko določeno obliko kognitivnih

stanj in stanja zavesti. Hkrati pa je opozoril na pretiravanja pri nekritičnem postavljanju vzporednic med človekom in živalmi. Dejansko ne moremo vedeti, kaj je vsebina intencionalnosti neke določene živali, vendar lahko v neki določeni meri v smislu analogije predvidevamo, kaj žival misli in doživlja.

Herwig Grimm, ki je avtor več del s področja živalske etike, je predstavil različne konceptualne pristope k temu področju (konsekvencialistični, deontološki, kontraktualistični ...). Različnim pristopom je skupen moralni individualizem, po katerem tudi na področju živalske etike velja načelo, da se je treba do vsake živali vesti v skladu z njenimi posebnimi značilnostmi. Čim večja je podobnost s človekom, tem večje naj bi bilo tudi spoštovanje, čim manj je podobnosti, tem manjše je tudi moralno spoštovanje. Grimm je bil kritičen do takšnih pogledov, saj lahko omogočajo človeku alibi za opravičevanje moralnega zla, ki ga povzročamo živalim.

Po bolj filozofsko obarvanem uvodnem delu so sledila predavanja s področja biblične teologije. Ute Neumann - Gorsolke je pregledno povzela pojmovanje živali v starozaveznih knjigah. Še posebno domače rejne živali imajo svojo domovinsko pravico v družinah. Pravičnost človeka se kaže v tem, da skrbi za življenje (*nefeš*) živali. Neumann - Gorsolkejeva je poudarila, da obstaja v Svetem pismu ista beseda za življenjski dih pri človeku in pri živalih: *nefeš*, to pa pomeni, da imajo tudi živali svojo lastno vrednost, ki jim je dana od Boga. Prav tako imajo živali pravico do sobotnega počitka. Svetopisemski pogled pa vsekakor človeka postavlja nad živali, saj lahko človek razpolaga z živalmi za hrano in za pomoč pri delu.

Fundamentalna teologinja Julia Enxing je pozvala k kritičnemu premisleku o antropocentrični paradigmi znotraj krščanske teologije in spodbudila k dekonstrukciji človeka kot tistega, ki se postavlja nad stvarstvo. Po njenem prepričanju je človek del skupnega stvarjenjskega procesa in zgolj ena od entitet znotraj sveta, ne pa višek stvarstva. Enxingova je poudarila, da je za stvarjenjsko teologijo višek stvarstva sobota, ne pa človek. Resno je vzela tudi svarilo nekaterih filozofov, ki krščanstvu očitajo specizem (diskriminacija na podlagi pripadnosti neki določeni vrsti), in se zavzela za planetarno solidarnost do živali kot soustvarjenih bitij.

Po prepričanju teologinje Brigit Hegewald, ki se ukvarja z odgovornostjo do živali, je prav koncept »soustvarjenosti« temeljni svetopisemski koncept, ki poudarja sorodnost med človekom in preostalimi ustvarjenimi bitji. Vsa ustvarjena bitja imajo vrednost v sebi in s tem tudi neke določene pravice, človek, ki je ustvarjen po božji podobi, pa ima poleg pravic tudi dolžnosti in odgovornosti. Hegewaldova je poudarila pomen okrožnice *Laudato Si'* za oblikovanje krščanske etike odgovornosti do drugih živih bitij.

Moralni teolog Marcus Vogt se je zelo sistematično lotil dveh konkretnih vprašanj z etičnega vidika: pogojev za rejo živali in izumrtja nekaterih živalskih vrst. Vogt je kritično ugotovil, da je kljub velikanski vsoti, ki jo EU namenja kmetijstvu, veliko kmetov propadlo v zadnjih dvajsetih letih, to pa ima negativne posledice za način kmetovanja, ki bi omogočal trajnostni razvoj. Za etična merila Vogt predlaga »dobro živali« (*Tierwohl*) in ne zgolj zaščite živalske vrste. Živali imajo nekatere svoboščine in morajo biti rešene lakote in žeje, strahu in stresa, poškodovanja,

bolečine in bolezni. Pri zagotavljanje teh pravic ima teologija pomembno vlogo: lahko je partner v javnem diskurzu, lahko sistematično pogloblja svojo refleksijo, lahko nadaljuje svojo tradicionalno povezanost z ljudmi v kmečkem okolju in je lahko zaradi razpredenosti po vsem svetu pomemben globalni igralec.

Živnozdravnica Anita Idel je opozorila na škodljive posledice človekove želje po maksimiranju naših posegov v naravno okolje. Pokazala je na temeljne naravne procese, ki omogočajo skupno življenje vseh živih bitij, in na uničevalne učinke, ki jih za naravo prinašata intenzivno kmetijstvo in množična reja živali.

Etik Kurt Remele je s kritičnim tonom predstavil živalske produkte, ki jih ljudje uporabljamo poleg prehranjevanja. Zaradi potrošniške logike pogosto povsem nepremišljeno posegamo po usnju, volni, svili, perju in po kožuhi. Nazorno in šokantno je prikazal nekatere postopke pridobivanja teh stvari, ki so prevečkrat povezane z nepotrebno bolečino živali.

Moralni teolog Michael Rosenberger se je kritično izrazil do prevelike potrošnje mesa pri prehranjevanju. Ne nasprotuje živinoreji na splošno, ampak se zavzema za živinorejo, ki omogoča živalim prosto gibanje in na koncu tudi nebolečo smrt. Pri takšnem načinu živinoreje je končna cena mesa dvakrat dražja od sedanje, vendar bi si ob hkratni omejitvi mesa na naših jedilnikih lahko to tudi privoščili.

Glavni organizator kongresa Martin Lintner se je v svojem sklepnem referatu dotaknil vprašanja, v kakšni meri so živali navzoče v krščanskem bogoslužju. Pri analizi liturgičnih besedil je ugotovil, da živali zelo redko pridejo do izraza. Velikokrat se njihove podobe uporabljajo za upodabljanje zlih duhov. Celotno stvarstvo je pozitivno ovrednoteno v četrti evharistični molitvi, vendar tudi tukaj živali niso posebno izpostavljene. Lintner je navedel nekaj temeljnih elementov, ki bi jih lahko uporabili za umestitev živali v liturgično govorico: živali so izraz božje nežnosti (Ps 104), obstaja skupna končna usoda živali in človeka (Prd, 1 Mz 1-2), živali trpijo zaradi nas ljudi, živali so partnerice zaveze med Bogom in človekom. Lintner zagovarja stališče, da potrebujemo liturgična besedila, ki bodo vključevala skrb za živali (npr. blagoslov živali).

Sklepno predavanje je imela filozofinja Claudia Paganini. Izpostavila je etične izzive na področju poskusov z živalmi, ki jih potrebujemo za razvoj na področju medicine. Prepričana je, da se lahko bistveno omeji število poskusov in s tem zmanjša število poskusnih živali. Prav tako bi morali tem živalim zagotoviti ustrezen življenjski prostor, saj imajo pogosto premalo gibalnega prostora in so omejeni v socialnih stikih. Pogledati bi bilo treba, kakšne so alternative, in ustrezno poskrbeti za živali tudi po samih poskusih.

Poleg vabljenih referentov na plenarnih predavanjih so bili na kongresu še številni krajši referati in možnost ogleda plakatov, na katerih so raziskovalci predstavljali svoje aktualne projekte. Teme so bile zelo raznovrstne: od temeljnih vprašanj vesti, dostojanstva, svetosti osebe, prednostne izbire za uboge pa do popolnoma konkretnih vprašanj odnosa do domačih živali, živali v poizkusih in živalskih robotov z umetno inteligenco. Kongres se je končal s podijsko razpravo, na kateri so sodelovali lokalna političarka, predsednik evropskega združenja znanosti o živalih,

profesor krščanskega družbenega nauka in novinar RAI. Razprava je pokazala, da se je v zadnjem obdobju občutljivost za varovanje okolja in za odgovoren odnos do živali resda povečala na vseh ravneh, vendar je treba vložiti še več znanja in moči, da bi dosegli korenit obrat v globalni družbi.

Kongres je bil odlično organiziran. Predavatelji so osvetlili problematiko človekovega odnosa do živali z različnih zornih kotov: z naravoslovnega, družbenega, filozofskega, teološkega, medijskega in s političnega. Etika živali je tako končno dobila svojo domovinsko pravico tudi v katoliški Cerkvi in v teologiji. Živali so božje stvaritve in delijo mnoge lastnosti s človekom, zato jim moramo priznati njihovo lastno vrednost in z njimi ne moremo poljubno razpolagati. Nazorni zgledi neprimernih življenjskih razmer pri množični živinoreji in nepotrebnega trpljenja, ki ga živalim povzroča človeka – izpostavili so jih predavatelji –, udeležencev niso pustili neprizadetih. Kongres je izzvenel kot klic k angažiranju znotraj sodobne družbe, predvsem pa znotraj Cerkve, za širitev zavesti, da so živali naše partnerice v ekološkem sobivanju in da imamo do njih etične dolžnosti in odgovornosti.

Roman Globokar